

3de VERGADERING. — 23 SEPTEMBER 1897.

1. Gewijzigd ontwerp-Adres van Antwoord op de Troonrede.

3de VERGADERING.

VERGADERING VAN DONDERDAG 25 SEPTEMBER 1897.

(GEOPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen: 1°. een bericht van het overlijden van den heer J. Zijp Kz.; 2°. Regeeringsbescheiden; 3°. een bericht van een lid. — Beraadslaging over en aanneming van het gewijzigd ontwerp-Adres van Antwoord op de Troonrede. — Vergadering met gesloten deuren. — Uitengaan der Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer van Naamen van Eemnes.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 40 leden, te weten de heeren:

van Welderen Rengers, van Lier, van Boneval Faure, Prins, van den Biesen, Laan, van Swinderen, van Asch van Wijck, van Alphen, Fennema, Bergsma, Sassen, Prinzen, Merkelbach, Cremers, Alberda van Ekenstein, Breebaart, van Nispen tot Pannerden, Schimmelpenninck van der Oye, van Zinnicq Bergmann, Brantsen van de Zijp, de Jong, Geertsema, Welt, van Marle, Regout, Siekesz, Viruly, Fransen van de Putte, van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Godin de Beaufort, Kist, van Hall, Vening Meinesz, Rahusen, Bultman, Magnée, van Heek en Reekers,

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. een bericht van het overlijden van den heer J. Zijp Kz., in leven lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen;

2°. van het Departement van Koloniën, de verslagen van de Algemeene Rekenkamers in Nederland en in Nederlandsch-Indië betreffende hare werkzaamheden over het jaar 1896.

Deze stukken worden geplaatst in de boekerij der Kamer;

3°. een bericht van den heer Pijnacker Hordijk, dat hij door eene lichte ongesteldheid verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van HET GEWIJZIGD ONTWERP-ADRES VAN ANTWOORD OP DE TROONREDE.

De beraadslaging over de algemeene strekking wordt geopend.

De heer van Asch van Wijck: Mijnheer de Voorzitter! Het

doet mij leed dat het in deze Kamer gewoonte geworden is om in het Adres van Antwoord op de Troonrede zich te onthouden van het doen van mededeeling van hetgeen men acht te zijn 's lands belang, maar te volstaan met een eenvoudigen terugslag op hetgeen in de Troonrede voorkomt.

Voor al waar deze Kamer slechts geroepen wordt over wetsontwerpen een oordeel uit te spreken nadat de Tweede Kamer der Staten-Generaal een wetsontwerp behandeld heeft, zou het naar mijne meening op den weg dezer Kamer liggen om, wanneer in de Troonrede gewichtige voorstellen worden aangekondigd, in het Adres van Antwoord in algemeenen zin eene meening uit te spreken.

Bij de behandeling van het Adres van Antwoord in de afdeeling waarin ik zitting heb, is mij echter gebleken dat er ook onder de leden — die mijne meening zijn toegedaan dat het te betreuren is dat in de Troonrede werd aangekondigd de indiening van een wetsontwerp tot regeling van leerplicht — waren die van oordeel zijn dat behandeling van speciale punten in het Adres van Antwoord niet gewenscht is.

Als een der jongere leden wil ik niet trachten de Kamer op een anderen weg te brengen en zal dus geene poging aanwenden eene uitspraak te krijgen waarbij aan onze geëerbiedigde Koningin-Weduwe, Regentes, onder de aandacht gebracht wordt dat de regeling van leerplicht gevoelige snaren kan aanroeren bij dat deel der natie dat bij de laatste verkiezingen gebleken is, ook onder de kiezers, het talrijkst te zijn vertegenwoordigd en toch in de Tweede Kamer in de minderheid gebleven is, door de wijze waarop de kiezers gegroepeerd zijn; ten gevolge waarvan bijv. noch voor Friesland, Groningen of Drenthe, noch zelfs voor Amsterdam één vertegenwoordiger in de Tweede Kamer zitting heeft die de beginselen van dat deel der natie voorstaat.

Van niet geringe beteekenis zou eene opmerking van deze Kamer zijn, waarbij de wenschelijkheid werd uitgesproken de regeling van den leerplicht bijv. aldus voor te bereiden, dat de schoolstrijd niet weder moet worden aangeboden door hen die strijden voor vrijheid van onderwijs en niet willen dat de ouders gesteld worden tusschen den eisch hunne kinderen te zenden naar de openbare school en hunne kinderen te laten vaccineeren, of zelve in de gevangenis te worden geworpen.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat een dergelijk voorstel, indien er geene bezwaren van vormelijken aard waren, veel kans zou hebben in deze Kamer te worden aangenomen; eene Kamer die in 1889 getoond heeft den schoolstrijd zooveel mogelijk te willen temperen.

Mij onderwerpende aan de gewoonte, wil ik, gelijk ik zeide, geen voorstel doen om ten deze eene uitspraak uit te lokken, en alleen als mijne meening — eene meening waarin ik weet niet alleen te staan — te kennen geven dat het zeer te betreuren is dat in de Troonrede, zonder nadere toelichting, eene regeling van den leerplicht wordt aangekondigd vóór dat de raadslieden der Kroon gelegenheid hebben gehad om de vele moeilijkheden te overwegen die aan eene dergelijke regeling in den weg staan, wanneer men ook wil letten op de rechten en vrijheden van dat deel der natie dat door een samenloop van omstandigheden niet op 50 stemmen + 1 in de Tweede Kamer kan rekenen. Ware leerplicht gebracht onder de rubriek van wetsvoordrachten die in „bewerking” zijn, gelijk het geval is met het armwezen, dan zou er voor mij geene aanleiding zijn geweest om over „leerplicht” te spreken, daar dan nog het vertrouwen mocht bestaan dat op die „bewerking” nog niet „indiening” zou moeten volgen. Als mijne meening wil ik thans alleen uitspreken dat, indien bij de regeling van den leerplicht niet voldoende gelet wordt op de rechten en vrijheden van dat deel der natie dat bezwaar heeft tegen de openbare school en tegen vaccinedwang, een schoolstrijd zal geopend worden waarbij de vorige schoolstrijd in het niet verziinkt.

De heer Pierson, Minister van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Het verheugt mij zeer dat een onderwerp is aangeroerd, waarin de Regeering zoo levendig belang stelt als juist de leerplicht. Dit verheugt mij te meer, omdat mij daardoor de gelegenheid is gegeven uit te spreken beginselen, waaraan door deze Regeering groote waarde wordt gehecht.

Door den geachten afgevaardigde uit Zeeland is de vraag gesteld, of het wel wenschelijk was in de Troonrede een onder-

1. Gewijzigd ontwerp-Adres van Antwoord op de Troonrede.

werp ter sprake te brengen, waardoor de schoolstrijd opnieuw zou worden geopend.

Ik behoor tot degenen die zich ten volle hebben vereenigd met de maatregelen genomen in 1889, welke de strekking hebben gehad om de pacificatie in den schoolstrijd tot stand te brengen. Van dit Kabinet kunnen geene voorstellen verwacht worden, blijk gevende van miskenning van de groote betekenis van het bijzonder onderwijs.

Intusschen, het is mij niet volkomen duidelijk kunnen worden welke serieuze bezwaren tegen de invoering van den leerplicht van de zijde van hen, wier denkbeelden vertegenwoordigd zijn door den geachten afgevaardigde, die zooveen heeft gesproken, kunnen worden aangevoerd. Men zegt: leerplicht leidt tot school-dwang, en leerplicht leidt dus in de praktijk — niet theoretisch — tot vaccine-dwang. Indien dit zoo is, dan zou ik wenschen de vraag te stellen of degenen, die thans hunne kinderen niet zenden naar de school, dit werkelijk laten uit gemoedsbezwaren tegen de openbare school of tegen den vaccine-dwang.

Wanneer ik hier in den Haag rondwandelen en kinderen zie loopen bedelen, moet ik dan werkelijk de gedachte koesteren, dat die kinderen daarom loopen te bedelen, omdat hunne ouders gemoedsbezwaren hebben tegen de openbare school en den vaccine-dwang?

Wanneer ik ten platten lande kom en zie, dat een jongen of een meisje gedwongen wordt den ganschen dag achter eene koe te loopen, verstoken van alle lager onderwijs, moet ik dan werkelijk denken, dat dit geschiedt niet uit onverschilligheid of andere verkeerde oorzaken, maar uitsluitend uit gemoedsbezwaren tegen de openbare school en de vaccine?

Ik kan dit niet gelooven.

Men spreekt van gemoedsbezwaren. Maar moet dan ook niet gelet worden op de gemoedsbezwaren van een groot deel van het Nederlandsche volk, ik mag wel zeggen van een zeer groot deel, hierover, dat zulke toestanden als waarvan ik zooveel heb gesproken geduld worden? Waar men weet, dat zoovele kinderen van alle onderwijs verstoken zijn en ten prooi blijven aan schandelijke verwaarloozing, is het daar niet de plicht van een Kabinet, dat opgetreden is met de U bekende beginselen, om te doen wat in zijn vermogen ligt, ten einde aan dezen smet — ik aarzel niet het woord te gebruiken — die rust op onze wetgeving, een einde te maken?

Dat dit echter geschieden zal met inachtneming van alle rechten en alle belangen, en ernstige pogingen zullen worden aangewend om te zorgen, dat de beëindigde schoolstrijd niet weder zal ontbranden, daarvan kan ik zonder aarzelen van de zijde der Regeering de verzekering afleggen.

De beraadslaging over de algemeene strekking wordt gesloten.

De paragrafen 1 tot en met 4 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het gewijzigd ontwerp-Adres van Antwoord op de Troonrede wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik heb de eer te benoemen tot leden van de Commissie die met mij het Adres van Antwoord zullen aanbieden aan H. M. de Koningin-Weduwe, Regentes, de heeren Kist, van Welderen Rengers, Pijnacker Hordijk, Rahusen en Godin de Beaufort.

De openbare vergadering wordt veranderd in eene vergadering met gesloten deuren.

De openbare vergadering wordt hervat.

Niets meer aan de orde zijnde, gaat de Kamer tot nadere bijeenroeping uiteen.

MEVROUW!

1. De Eerste Kamer der Staten-Generaal verheugde zich Uwe Majesteit wederom in het midden der Volksvertegenwoordiging te zien ter opening van de nieuwe zitting der Staten-Generaal. Zij stelde het op hoogen prijs, dat Hare Majesteit de Koningin Hare Koninklijke Moeder vergezelde.

In afwachting van het oogenblik, waarop in overeenstemming met de dierbaarste wenschen van Uwe Majesteit en van het Nederlandsche Volk Uwe Beminde Dochter tot de Regeering zal geroepen worden, waardeeren wij met innige erkentelijkheid al hetgeen door Uwe Majesteit is verricht om onze geliefde Koningin voor Haar gewichtige taak voor te bereiden.

2. De mededeelingen van Uwe Majesteit aangaande onze betrekkingen met de buitenlandsche Mogendheden en den algemeenen toestand zoowel in het moederland als in de koloniën werden door ons met levendige belangstelling ontvangen.

3. Met Uwe Majesteit warme hulde brengende aan den moed en de volharding van het Nederlandsch-Indische leger, door de vloot krachtdadig gesteund, betreuren ook wij diep de offers, die nog steeds geleverd worden om in Atjeh ons gezag duurzaam te vestigen.

4. Aan de veelomvattende taak, door Uwe Majesteit in uitzicht gesteld, hopen wij, onder Gods zegen, met ijver en toewijding te arbeiden tot welzijn van ons dierbaar vaderland.